

РЕКОМЕНДАЦІЇ

щодо розроблення програм національно-патріотичного виховання

Обласні та місцеві Програми національно-патріотичного виховання (далі – Програми) мають важливе стратегічне значення для розбудови та становлення системи національно-патріотичного виховання в Україні. Кожна Програма є механізмом імплементації державної політики у сфері національно-патріотичного виховання на регіональному рівні. Однак, формальний підхід до процесу їх розробки та написання ставить під загрозу не лише ефективність реалізації самої Програми, але і розвиток усєї сфери національно-патріотичного виховання на рівні держави.

Результати соціологічного дослідження щодо впровадження єдиних стандартів, зокрема щодо засобів і способів, форм і методів національно-патріотичного виховання, оцінки досягнень відповідних суб'єктів у цій сфері та їх компетентності, проведеного ДУ «Державний інститут сімейної та молодіжної політики» на замовлення Міністерства молоді та спорту України, демонструють *суттєві недоліки* у процесі підготовки Програм та їх змістовому наповненні. Ключові проблеми пов'язані з тим, що Програми є несистемними, не враховують місцеву специфіку та проблематику, а виконання пріоритетів Стратегії національно-патріотичного виховання дітей та молоді, що є обов'язковим, зводиться лише до формального копіювання тексту пріоритету при цьому не підкріпленого реальними заходами і оцінюванням ефективності його виконання. Актуальність Програм не підтверджена жодними дослідженнями. Слабо прописані показники ефективності, які позбавлені конкретики, «відірвані» від реальності, без можливості визначити їх результативність та загалом оцінити ефективність Програми. Що стосується діяльності Координаційних рад з питань національно-патріотичного виховання при місцевих державних адміністраціях, які покликані сприяти розробці пропозицій та рекомендацій до Програм, їх поки не можна вважати ефективним механізмом взаємодії представників органів влади та громадськості. Причинами цього є формальний підхід до роботи, відсутність належного досвіду, недостатня усвідомленість функцій та ресурсів ради, а також залежність від рішення голови органу влади, при якому створена Координаційна рада, оскільки рішення ради носять виключно консультативний характер.

З метою оптимізації процесу підготовки, а також підвищення якості та ефективності вже діючих Програм, з урахуванням результатів соціологічного дослідження, було розроблено наступні **рекомендації**:

I. Посилити роль консультативно-дорадчих структур при органах державної влади шляхом завершення процесу формування Координаційних рад з питань національно-патріотичного виховання при усіх місцевих державних адміністраціях та забезпечити системність та результативність роботи вже існуючих. З метою підвищення ефективності роботи Координаційної ради необхідно внести зміни в Положення, які б дозволяли:

1) передбачити запровадження річного (перспективного) планування роботи Координаційної ради. План роботи ради має обов'язково бути затвердженим на засіданні. Структура плану може передбачати такі складові: зміст заходу, термін виконання, відповідальні виконавці із числа членів ради, очікуваний результат;

2) передбачити механізм дострокового припинення роботи Координаційної ради. Якщо Координаційна рада не збирається і не вирішує проблемні питання тримати такий орган для статистики немає потреби. Механізм може бути запущено, якщо: відсутні зібрання протягом зазначено терміну, невиконання, без об'єктивних причин, Плану роботи Координаційної ради;

3) передбачити, що рішення Координаційної ради є обов'язковими для розгляду органом влади при якому вона створена. При цьому відомості про врахування цим органом пропозицій або причини їх відхилення не пізніше ніж у десятиденний строк в обов'язковому порядку повинні доводитися до відома членів Координаційної ради;

4) передбачити дієвий механізм виключення зі складу членів Координаційної ради, які систематично перешкоджають її діяльності, шляхом голосування більшості без погодження з усіма заінтересованими сторонами;

5) передбачити освітні та інші заходи для осіб долучених до роботи Координаційних рад, які дозволять постійно підвищувати їх обізнаність і компетенцію в сфері національно-патріотичного виховання.

Процес розробки нових, або внесення змін до діючих Програм національно-патріотичного виховання на обласному та місцевому рівнях має відбуватися виключно за участі Координаційних рад з питань національно-патріотичного виховання.

I. Забезпечити повну відповідність Програм вимогам нормативно-правових документів щодо розробки і виконання цільових програм. Особливу увагу слід звернути на Постанову Кабінету Міністрів України від 31.01.2007 №106 «Про

затвердження Порядку розроблення та виконання державних цільових програм».

II. При розробленні Програм національно-патріотичного виховання обов'язковим є виконання наступних умов:

1) кожна Програма – це повноцінна система зі своїми ключовими складовими: паспортом, метою, переліком проблем, завданнями, шляхами та напрями реалізації, показниками результативності, заходами та проектами, відповідальними за координацію та контроль за виконанням. Процес її підготовки не має носити формальний характер, а бути максимально прозорим та відкритим з залученням усіх зацікавлених сторін, які володіють як теоретичними, так і практичними знаннями про особливості сфери національно-патріотичного виховання та суміжних галузей;

2) Програма не повинна дублювати пункти Стратегії національно-патріотичного виховання дітей та молоді. Хибним є уявлення, що копіювання тексту з одного документу в інший означає бути йому відповідним. Стратегія задає загальний вектор розвитку сфери національно-патріотичного виховання, а місцева Програма, в першу чергу, має вирішувати місцеві проблеми, відповідно до заданого стратегічного напрямку, виходячи з єдиних національних цінностей і ціннісних орієнтирів прописаних в Стратегії;

3) спільні національні цінності є основою для Програм національно-патріотичного виховання всіх рівнів, по всій країні. Завдяки цьому мають усуватися негативні явища фрагментації українського суспільства «містечковий патріотизм». Величина цих негативних явищ заміряється різницею між готовністю громадян (в тому числі молоді) розвивати та захищати власну місцевість та всю Україну. Базовими цінностями, на основі яких повинна здійснюватися національно-патріотична робота в межах Програми, є такі:

- **САМОБУТНІСТЬ** (ствердження української мови як основної комунікації в усіх сферах українського суспільства, дотримання національних традицій, звичаїв, знання національної історії, вірувань, унікальність міжкультурної взаємодії в українському соціумі, повага до традиційної сім'ї, тощо);
- **ВОЛЯ** (незалежність, свобода, волевиявлення, готовність захищати суверенітет України, демократичність, дієвість в

- громадянських обов'язках і готовність захищати національні права українців, тощо);
- **СОБОРНІСТЬ** (національна єдність, територіальна цілісність, братерство, громадянська солідарність, українська помісна церква, тощо);
- **ГІДНІСТЬ** (національна самодостатність, подолання окупаційного і тоталітарного спадку, декомунізація, гордість за приналежність до української нації і держави, суспільна взаємоповага, шанобливе ставлення до борців за незалежність України, чесність як основа антикорупційності, ефективність та успішність у сфері своєї діяльності, формування психології переможців, тощо);

4) Програма має бути спрямована на вирішення конкретних регіональних проблем у сфері національно-патріотичного виховання. Програма має обов'язково базуватися на результатах соціологічних досліджень, статистичних даних, аналізі причин виникнення зазначених проблем та містити обґрунтування необхідності їх вирішення в межах цього документу. Наслідком відсутності обґрунтування регіональних проблем є неправильно визначені пріоритети Програми, а значить неефективне використання наявних ресурсів та не результативність проведених заходів;

5) мета Програми має бути чітко сформульована. При визначенні мети Програми слід орієнтуватися на кінцевий результат та його досяжність. Мета не може бути формальною та всеохоплюючою інакше її неможливо буде досягти;

6) Програма має містити перелік конкретних завдань. Наявність в завданнях загальних тверджень не дозволяє визначити, що конкретно планується зробити і яким чином. У цьому випадку завдання є неконкретними, нереалістичними, що унеможливорює вимір результату їх виконання. При визначенні завдань має бути врахована пріоритетність їх виконання. Завдання мають бути чіткими, корелюватися з метою та заходами Програми і передбачати показники за якими можна буде оцінити їх виконання. Відповідно до кожного завдання має бути запланована сукупність заходів, спрямованих на їх реалізацію. Тематика проектів та заходів не може «випадати» із загальної світоглядної концепції Програми;

7) заходи, які реалізуються в межах Програми мають бути спрямованими на досягнення конкретного результату та вирішення завдань Програми. Всі заходи, які реалізуються мають відповідати ціннісним орієнтирам

прописаним в Стратегії національно-патріотичного виховання дітей та молоді;

8) обов'язково мають бути розроблені показники результативності Програми. Показники результативності мають бути обґрунтованими, вимірюваними, досяжними та конкретними, містити вихідні дані та відображати динаміку реалізації Програми. Недопустимим є наявність показників, які містять загальні фрази, не мають логічного зв'язку з завданнями та яких неможливо досягти шляхом реалізації заходів Програми. Обов'язково мають бути виділені кількісні та якісні показники;

9) Обов'язковим є здійснення проміжного моніторингу виконання Програми, що є необхідним з точки зору виявлення проблемних питань та можливості внесення адекватних змін для їх усунення і підвищення загальної ефективності;

10) обов'язковим є здійснення підсумкового моніторингу виконання Програми. Моніторинг має передбачати аналіз усіх здійснених в рамках Програми заходів, з обов'язковим визначенням їх якісної оцінки, а не лише кількісної. При цьому має бути визначено форми та засоби проведення моніторингу та оцінки результативності виконання окремих завдань Програми та досягнення її мети загалом;

11) у межах Програми необхідно передбачити проведення конкурсу з визначення проектів національно-патріотичного виховання, розроблених інститутами громадянського суспільства, як ефективного механізму підтримки діяльності громадських організацій, і в той же час як європейську практику делегування частини повноважень в гуманітарній сфері інститутам громадянського суспільства;

12) у межах Програми має бути забезпечена підтримка та розвиток Всеукраїнської дитячо-юнацької військово-патріотичної гри «Сокіл» («Джура»), як однієї з пріоритетних форм роботи у сфері національно-патріотичного виховання. Зокрема обов'язково має бути передбачено фінансування: для підготовки та навчання виховників гри «Сокіл» («Джура»); для участі команд на всіх етапах гри в тому числі за межами своєї області. Для областей з прикордонними районами слід зосередити увагу на розвитку проектів «Джура-Прикордонник», що розвиваються Мінмолодьспортом і Держприкордонслужбою, та інших успішних всеукраїнських («Джура-Десантник», «Хорунжий», тощо) і міжнародних

(«Нашадки вільних») проектів цієї сфери започаткованих на виконання даної Стратегії;

13) Програма має бути забезпечена необхідними ресурсами (в першу чергу фінансовими). Ресурси повинні відповідати соціальній значущості проблем, на вирішення яких спрямована дана Програма;

14) Програми повинні передбачати кошти, для повноцінного забезпечення участі представників своєї місцевості в проектах і заходах національно-патріотичного виховання всеукраїнського і міжнародного рівня;

15) обласні Програми повинні враховувати потреби дотаційних районів та ОТГ, які не мають змоги покрити витрати в сфері національно-патріотичного виховання на виконання завдань передбачених Стратегією національно-патріотичного виховання дітей та молоді. Особлива увага повинна приділятися прикордонним районам і населеним пунктам;

16) Програми повинні враховувати завдання визначені в Розпорядженні КМУ від 18.10.2017 р. №743-р «Про затвердження плану дій щодо реалізації Стратегії національно-патріотичного виховання дітей та молоді на 2017-2020 роки», та іншими нормативно-правовими актами центральних органів влади у відповідній сфері.

Загалом, місцева програма національно-патріотичного виховання – це дорожня карта реалізації загальнодержавної системи національно-патріотичного виховання на місцевому рівні. Вона є планомірною, змістовною, визначеною в часі та прогнозованою. Місцева програма національно-патріотичного виховання має бути розрахована **не менш як 4 роки** та повинна містити усі складові, характерні для такого виду документу, що вибудовані за логікою.